

Література:

1. Другак В.М. Економіка сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія та практика: дис. ... докт. екон. наук: 08.00.06. К., 2010. 461 с.

Трещов М.М., д.держ.упр.

*ГО «Українська експертна фундація»,
м. Дніпро, Україна*

Мунько А.Ю., к.держ.упр.

*Дніпропетровський державний університет
внутрішні справ,
м. Дніпро, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Доходи місцевих бюджетів є фінансовою основою економічного, соціального та культурного розвитку держави та регіонів. Від правильності формування дохідної частини місцевих бюджетів залежить своєчасність та якість надання бюджетних послуг і рівень життя населення.

Наявність відповідного фінансового ресурсу залежить не лише від налагодженості процесу адміністрування органами стягнення податків і зборів, а й від наявності реальних, обґрунтованих прогнозів обсягу надходжень до місцевих бюджетів, від ефективності розроблених на їх основі управлінських рішень, прозорості механізмів формування, розподілу і використання валового регіонального продукту.

Притаманні публічному управлінню в Україні методи прогнозування доходів і видатків бюджету на середньострокову перспективу здійснюються за довільними схемою і показниками, характерні ігнорування отриманих прогнозів при подальшій розробці планових показників, постійні коригування показників доходів для фінансування окремих проектів та внаслідок цього недовиконання планів, серед іншого зумовлені відсутністю стабільного фінансово-економічного законодавства, істотним відсотком коливань прогнозних показників соціально-економічного розвитку, а також відсутністю загальноприйнятої ефективної методики прогнозування доходів.

Важливо, що з 2019 р. змінами до Бюджетного кодексу України середньострокові прогнози місцевих бюджетів включено до системи бюджетного законодавства [1].

Серед науковців та практиків відсутня єдина думка в питанні вибору найкращого методу прогнозування доходів місцевих бюджетів, оскільки в певних ситуаціях кожен із них має свої переваги і недоліки. Проте основними вимогами є забезпечення точності, вчасності і зрозумілості отриманих результатів. Обраний метод прогнозування, з одного боку, повинен забезпечити функціональну повноту, достовірність і достатню точність прогнозних розрахунків, і з іншого – оптимізувати витрати робочого часу і фінансових ресурсів на процес прогнозування. В дійсності прогнозування доходів місцевих бюджетів залежить передусім від компетентності осіб, що здійснюють прогнозування.

Разом із тим, прогнозування доходів бюджету істотно ускладнює низка факторів, серед яких виокремлюємо:

- недостатня розробленість методології і методичного забезпечення прогнозування доходів місцевих бюджетів (наявні підходи до прогнозування і планування часто дають достовірного обґрунтування показників майбутніх доходів місцевих бюджетів і здебільшого не орієнтовані на результат);

- низька якість розроблених прогнозів (активно розробляються різні стратегічні програми, затверджуються прогнозні макропоказники, проте їх часто корегують та ігнорують в середньо- чи довгостроковій перспективі);

- значні масштаби тіньової економіки – у 2018 р. становить 47,2 % від ВВП та 46,8 % у 2017 р. [3].

- неможливість передбачити поведінку суб'єктів господарювання в нових умовах оподаткування (перманентні зміни в системі податків, неможливість передбачити поведінку суб'єктів господарювання в нестабільних умовах оподаткування ускладнюють розробку прогнозів доходів місцевих бюджетів і виконання запланованих на поточний бюджетний рік показників, що може спричиняти неодноразовий перегляд бюджетів протягом року [2]);

– інфляція та інфляційні очікування (вплив інфляційних процесів на динаміку доходів бюджету може відбуватися в бік як скорочення, так і збільшення їхніх обсягів);

– нестабільність правового поля й неузгодженість законодавчих норм (результативність прогнозування доходів бюджету досягається лише тоді, коли ці зміни є незначними або можуть бути враховані безпосередньо у процесі моделювання доходів бюджету);

– неточність і часті зміни вхідних прогнозних параметрів;

– ручне корегування прогнозів доходів бюджетів усіх рівнів до необхідного фінансового ресурсу.

Синтез принципів економічного та бюджетного прогнозування дозволить підвищити якість управлінського процесу та досягти вищої точності прогнозів. Сукупність принципів науковості, об'єктивності або верифікації, безперервності, цілісності та взаємоузгодження, альтернативності, вибору основних факторів, системності, адекватності, самостійності, рівності, дотримання регіональних інтересів, рентабельності враховує як загальнонаукові особливості процесу прогнозування, так і стан економіки та специфіку формування фінансового ресурсу.

Враховуючи те, що визначення цілей соціально-економічного розвитку регіону, перш за все, лежить у площині наявності економічного потенціалу його системи, надзвичайно важливим є розробка якісного прогнозу фінансового ресурсу кожного регіону окремо.

Відповідно, для початку необхідно виявити максимальну кількість факторів соціально-економічного характеру, які можуть вплинути на значення прогнозу. Потім потрібно зрозуміти, як вони будуть змінюватися з плином часу, щоб надалі їх можна було використовувати при прогнозуванні обсягів дохідної частини місцевих бюджетів. При цьому головний акцент варто зробити на тому, що обрахунок прогнозних надходжень податків до місцевих бюджетів повинен обов'язково здійснюватися на основі прогнозу показників економічного й соціального розвитку регіону, що розробляються тільки структурними підрозділами регіонального управління, а не на вищому рівні (Міністерство економічного розвитку та торгівлі України).

Впровадження системи розробки показників соціально-економічного розвитку на регіональному рівні включає такі складові: розмежування обов'язків, повноважень та відповідальності за формування прогнозів; передача частини повноважень на нижчий рівень управління; введення належних регуляторів: визначення сфер компетенції, прозорість процедур прийняття рішень, незалежність та неупередженість; безперервний процес професійного навчання спеціалістів; законодавче закріплення.

Ще одним кроком до вирішення проблеми підвищення ефективності прогнозування може бути розробка та впровадження економетричної моделі, що включає таку комбінацію економічних факторів, яка дозволить максимально сконцентрувати наявні фінансові ресурси та забезпечити оптимальну позицію та напрямки діяльності регіону.

Сутність даного методу прогнозування бюджетних надходжень полягає в тому, що застосовуючи статистичні дані щодо соціально-економічного розвитку регіону і теорію ймовірностей та математичної статистики, можна побудувати модель, яка встановлює кількісну закономірність зміни рівня надходжень місцевих бюджетів в результаті впливу державно-управлінського рішення. Отримана закономірність поширюється на прогнозований період і використовується для екстраполяції прогнозного значення величини надходжень до місцевих бюджетів.

Відповідно до цієї ідеї об'єктом моделювання має бути прогнозований об'єкт, тобто сума бюджетних надходжень. При оцінці впливу різних чинників важливу роль відіграють коефіцієнти регресії: в разі неточного їх визначення встановлення справжнього впливу стає неможливим.

На основі такої моделі потрібно проводити розрахунок прогнозних показників у розрізі основних надходжень до місцевих бюджетів та адміністративно-територіальних одиниць для досягнення максимального рівня точності прогнозних обсягів надходжень.

На жаль, проведення таких розрахунків можливе лише за умови детального доопрацювання та впровадження системи розробки прогнозних показників соціально-економічного розвитку на регіональному, що є однією із ланок ланцюга заходів щодо

підвищення ефективності прогнозування надходжень до місцевих бюджетів.

Крім того, в контексті нестабільності економіки України та специфіки «ручного» управління нею важливо врахувати, що іноді чинники можуть змінюватися нерівномірно та порушувати загальну тенденцію.

Система коригування прогнозних показників має здійснюватися на основі наданих місцевими фінансовими органами довідок-коригування, в якій в обов'язковому порядку повинна бути вказана причина зміни тенденції відповідного показника та обсяг її наслідків.

Тому за умови об'єктивного оцінювання причин коригування та врахування цього в процесі прогнозування в обов'язковому та невідкладному порядку якість прогнозних показників надходжень до місцевих бюджетів значно підвищиться, а ризик неефективності фінансування заходів щодо соціально-економічного розвитку регіону навпаки знизиться.

Для оптимізації практики прогнозування бюджетних надходжень доцільно впровадити повне співставлення прогнозних показників з фактичними результатами із роз'ясненням усіх суттєвих розбіжностей, що дозволить виявити характер тих чи інших факторів та ступінь їх впливу на виконання дохідної частини бюджету. На відміну від діючої системи моніторингу прогнозних та фактичних показників в процесі заключного аналізу результатів необхідно виявити не тільки непередбачені зміни в соціально-економічному становищі регіону, а й технологічні помилки або недопрацьовані деталі механізму прогнозування надходжень до місцевих бюджетів на всіх його рівнях.

Отже, багатосторонній процес моніторингу результатів прогнозування дозволить удосконалювати механізм формування прогнозів не тільки на кінцевій стадії «Впровадження», а й на початковій – «Підготовка». Це забезпечить безперервне удосконалення процесу прогнозування дохідної частини місцевих, що є запорукою його ефективності.

Література:

1. Бюджетний Кодекс України № 2456-VI від 08 лип. 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Сибірянська, Ю.В. Інноваційні підходи до прогнозування і планування доходів бюджету // Ю.В. Сибірянська, Г.М. Котіна // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 72–85.

3. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року : звіт Київського міжнародного інституту соціології. – Режим доступу : http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1&fbclid=IwAR1GSrnl6l4vk1GZE4QR9yekDt_C_NMIXJ-eA0mWArZpSC3DsCgwPsZ7unw.

*Ципліцька О.О., к.е.н., доцент
Державна установа «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

РИЗИКИ ФОРМУВАННЯ ВІДЦЕНТРОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми. Відцентрові тенденції у регіональному розвитку в Україні мають глибоке історичне коріння, а також обумовлені природно-ресурсним, соціально-економічним та інституційним потенціалом територій. Сприятливі кліматичні умови для землеробства та скотарства, поклади залізної руди, вугілля, нафти та газу та інших корисних копалин, розвиток залізничних шляхів, розвинена мережа освітніх закладів для підготовки чи перепідготовки працівників робочих професій або управлінського персоналу та селективна державна підтримка обумовили регіональну диференціацію рівня промислового розвитку в історичному, соціально-політичному та економічному контекстах.

З ХІХ століття на території України склалася промислова спеціалізація Донбасу; на Харківщині, Київщині, Вінничині та Поділлі розвивалася цукрова промисловість; на півдні України – металургія у Дніпропетровській області, суднобудування в Миколаєві; нафто- та газодобування на Прикарпатті тощо. Найбільшим споживачем продукції важкої промисловості на території Російської імперії виступала держава, яка проводила активну протекціоністську політику. За часів Радянського Союзу